

С.А. Романюк

Динаміка диспропорцій на регіональних ринках праці в Україні

У статті розглядається динаміка диспропорцій на регіональних ринках праці у 2005–2011 рр. Досліджені тенденції та причини, що зумовлюють їх зростання.

Ключові слова: диспропорції, рівень безробіття, безробіття серед молоді.

The article deals with the dynamics of disparities in regional labour markets in 2005–2011. Trends and causes that result in their increase have been studied.

Keywords: disparity, unemployment, youth unemployment.

Постановка проблеми. В умовах кризи 2008–2009 рр. стан регіональних ринків праці погіршився. Спостерігається зростання диспропорцій міжрегіональних показників, що характеризують рівень безробіття. Упродовж тривалого часу загострюються проблеми працевлаштування молоді, у першу чергу випускників навчальних закладів. При загальному підвищенні рівня освіти економічно активного населення в регіонах територіальні ринки праці залишаються неактивними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тенденції на регіональних ринках праці досліджуються такими вітчизняними науковцями і фахівцями, як О.І. Амоша, С.О. Біла, З.С. Варналій, В.С. Кравців, Е.М. Лібанова, Н.А. Мікула, О.Ф. Новикова, Ю.Д. Радіонов та ін. Проте, виходячи із багатоаспектності формування регіональних ринків праці та характерних для них територіальних диспропорцій, ця проблематика досліджень залишається актуальною.

Мета статті – визначення основних тенденцій у динаміці міжрегіональних диспропорцій на регіональних ринках праці, напрямів державної політики щодо їх зменшення.

Виклад основного матеріалу. Наслідки світової економічної кризи 2008–2009 рр. негативно позначилися на регіональних ринках праці. За цей період рівень безробіття в регіонах (за методологією МОП) значно зріс порівняно з докризовим періодом. Зокрема, у Рівненській області безробіття наприкінці 2009 р. становило 12,7%, у Сумській та Чернігівській областях – по 11,1% та в Тернопільській – 11,3% (див. таблицю). Більш ніж удвічі – до 6,5% – зросло безробіття в Києві та Севастополі, у 1,7 разу – у Вінницькій та Донецькій областях (до 10,6 та 9,4% відповідно), у півтора рази в Дніпропетровській, Одеській та Полтавській областях (до 7,8, 6,8 та 10,2% відповідно).

Стабільно високим протягом останніх 10–12 років залишається безробіття серед молоді (у віці 15–34 роки) практично в усіх регіонах країни: воно вище за загальні показники безробіття і лише в чотирьох областях – Київській, Дніпропетровській, Одеській, Харківській та у м. Києві нижче за десятивідсотковий поріг [2]. Традиційно напруженою є ситуація із безробіттям цієї вікової групи населення не тільки в регіонах з постійним надлишком робочої сили (Вінницька, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Закарпатська та Херсонська області), а й у тих, де, зокрема, питома вага промислового сектору є відносно більшою (Черкаська, Донецька, Миколаївська, Полтавська області).

На початок 2012 р. рівень безробіття в регіонах залишався високим. Лише у двох областях – Миколаївській та Чернівецькій – він дещо знизився порівняно з 2007 р., а у Львівській та Луганській відповідає рівню 2007 р. Протягом останніх шести років високе безробіття в переважній більшості регіонів (у 18 регіонах) супроводжувалося скороченням кількості як економічно активного населення, так і зайнятого [3].

У решті регіонів, де спостерігається постійне збільшення економічно активного населення за рахунок покращення демографічної ситуації або позитивного сальдо міжрегіональної міграції [3], динаміка створення нових робочих місць у нових сферах економічної діяльності є низькою.

Слід відмітити відносно підвищення якості економічно активного населення віком 15–70 років за показником освіти. У 2000 р. налічувалося 5 регіонів, в яких частка населення з вищою освітою дорівнювала 30% (Вінницька, Волинська, Закарпатська, Миколаївська, Одеська), і в жодному вона не перевищувала 40%. Лише в м. Києві питома вага економічно активного населення з вищою освітою (53%) була трохи більша порівняно з часткою населення із середньою освітою.

У 2010 р. в Донецькій та Дніпропетровській областях частка з вищою освітою перевищила частку із середньою, а серед областей тільки у Чернівецькій області вона залишилася на рівні 30%. Питома вага економічно

Романюк Сергій Андрійович, кандидат економічних наук, заступник віце-президента Національної академії державного управління при Президентові України.

Рівень безробіття (за методологією МОП) по регіонах за період 2005–2011 рр., % [1]

Регіон	Роки						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Україна	7,2	6,8	6,4	6,4	8,8	8,1	7,9
Автономна Республіка Крим	5,5	5,1	4,6	4,7	6,8	6,2	6,1
Вінницька область	6,8	6,6	6,1	6,4	10,6	10,0	9,7
Волинська область	8,9	8,8	8,1	8,3	9,4	8,5	8,3
Дніпропетровська область	5,5	5,1	5,0	5,1	7,8	7,1	6,8
Донецька область	6,2	5,7	5,6	5,7	9,4	8,4	8,2
Житомирська область	9,8	9,1	8,6	8,7	10,7	9,8	10,0
Закарпатська область	7,0	7,1	6,3	6,4	9,9	8,7	9,6
Запорізька область	6,9	6,4	6,0	6,0	8,1	7,5	7,2
Івано-Франківська область	8,8	8,3	8,0	7,9	9,0	8,2	8,7
Київська область	6,6	6,2	5,9	5,8	8,1	7,3	6,7
Кіровоградська область	8,8	8,3	8,1	8,0	9,9	8,9	8,6
Луганська область	7,8	7,2	6,6	6,6	7,7	7,2	6,6
Львівська область	8,8	8,3	7,7	7,6	8,5	7,8	7,7
Миколаївська область	9,3	8,9	8,5	8,3	9,3	8,4	8,1
Одеська область	5,4	5,1	4,4	4,5	6,8	6,1	6,0
Полтавська область	7,3	7,0	6,6	6,5	10,2	9,7	9,2
Рівненська область	9,7	9,3	9,0	8,8	12,7	11,4	10,4
Сумська область	7,6	7,8	7,5	7,4	11,1	10,6	9,1
Тернопільська область	9,1	9,2	8,6	8,8	11,3	10,5	10,4
Харківська область	6,6	6,1	5,4	5,3	7,7	7,2	7,0
Херсонська область	8,9	8,8	8,3	8,3	9,5	8,6	9,0
Хмельницька область	8,7	8,6	8,1	8,0	9,5	8,6	8,8
Черкаська область	9,8	8,9	8,3	8,2	10,8	9,9	9,2
Чернівецька область	9,8	9,3	8,6	8,4	9,4	8,5	8,2
Чернігівська область	7,9	8,3	7,7	7,6	11,1	10,5	10,4
м. Київ	4,3	3,5	3,1	3,1	6,5	5,8	5,6
м. Севастополь	3,4	4,0	3,3	3,7	6,7	6,0	6,2

активного населення з вищою освітою у м. Києві досягла 75%. Практично в усіх регіонах суттєво скоротилася кількість економічно активного населення із початковою освітою [2].

Як з'ясувалося в процесі дослідження, постійним джерелом зростання напруженості на регіональних ринках праці є незадовільний стан працевлаштування випускників після закінчення навчальних закладів [3]. Аналіз кількості тих, хто отримує направлення на роботу, за п'ятирічний період (2007–2011 рр.) свідчить про стійку динаміку їх зменшення: у 2011 р. порівняно з 2007 р. працевлаштованих за направленням було майже на 10 тис. менше (зменшення на 2,7 відс. пункти). Дві третини випускників шукають роботу самостійно чи звертаються до служби працевлаштування у 24 регіонах країни.

Особливо небезпечним є те, що частка молоді, яка має направлення на роботу після здобуття спеціальності, є незначною в регіонах з невеликим розміром ринків праці і відповідним постійним перевищенням на них пропозиції робочої сили. Зокрема, у Тернопільській області з настанням фінансово-економічної кризи частка випускників, що отримують направлення на роботу, знизилася з 24 до

15,6%; у Волинській – з 32,6 до 19,8%. Низька частка цієї категорії випускників навчальних закладів м. Києва (20,5%) може свідчити про зростаючий тиск у цьому сегменті ринку праці з боку претендентів на робочі місця, які мігрують з інших регіонів країни до столиці. Опосередковано це підтверджується динамікою зростання в місті економічно активного населення.

За здійсненими розрахунками, у регіонах (за винятком м. Києва) приблизно третина молоді, що навчається за бюджетні кошти, не отримує після навчання направлення на роботу. Така розбалансованість державної політики у формуванні ринку праці на державному та регіональних рівнях призводить до зростання неефективності бюджетних і суспільних витрат у цілому і постійно відновлюється, з одного боку, через низький рівень працевлаштування тих, хто навчається за рахунок бюджету, з другого – через те, що не працевлаштовані випускники потребують перекваліфікації і, відповідно, додаткових витрат, які фінансуються з коштів служби зайнятості.

Висновки. З урахуванням викладеного, державна політика регулювання регіональних ринків праці має бути вдосконалена в напрямках:

– підвищення економічної активності, в першу чергу у містах – обласних центрах та містах обласного значення;

– створення умов внутрішньорегіональної та міжрегіональної міграції економічно активного населення з метою працевлаштування;

– удосконалення формування державного замовлення на підготовку молоді за відповідними спеціальностями з метою більш динамічного пристосування системи навчання до вимог регіональних та міжрегіональних ринків праці, гарантування першого робочого місця після закінчення навчального закладу, у тому числі в рамках Закону України “Про зайнятість населення” [4].

Список використаних джерел

1. “Регіони України” 2012 : стат. зб. / за ред. О.Г. Осауленка. – К. : Держ. служба статистики України, 2012. – Ч. 1. – 310 с.
2. Лист Державної служби статистики від 05.01.2012 № 10/13-15/6. – К. : Держ. служба статистики України, 2012. – 5 с.
3. Матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України до проекту Державної стратегії регіонального розвитку на 2014 – 2020 рр. – К. : М-во екон. розвитку і торгівлі України, 2012. – 68 с.
4. Закон України “Про зайнятість населення” [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17

Стаття надійшла 25.02.2013

УДК 331.104

С.І. Бандур

Стратегічні імперативи розвитку трудового потенціалу України

У статті визначено сучасну архітектуру факторів виробництва, із яких як домінуючі виділено якісні характеристики трудового потенціалу і робочих місць; обґрунтовано можливі сценарії їх збалансованого розвитку з визначенням конкретних заходів відповідно до стратегічних альтернатив розв'язання проблем, характерних для того чи іншого сценарію.

Ключові слова: трудовий потенціал; фактори виробництва; імперативи, сценарії розвитку.

This article specifies the modern architectonics of production factors among which qualitative characteristics of labour potential and jobs have been discriminated as dominant ones; possible scenarios of their balanced development have been founded, with specific measures determined in accordance with the strategic alternatives of resolving problems that are typical for one or the other scenario.

Keywords: labour potential; factors of production; imperatives, scenarios of development.

Одним із базових принципів та необхідною передумовою розбудови будь-якої країни постіндустріального типу розвитку є (і буде надалі) впровадження сучасних техніки і технологій у виробництво. Ключову роль тут відіграють людські ресурси з високим рівнем кваліфікації, що спроможні не лише застосовувати досягнення сучасної цивілізації, а й продукувати новітні техніко-технологічні засоби виробництва. Саме від них залежать стан соціально-економічного розвитку держави, його динаміка, конкурентоспроможність вітчизняних підприємств, рівень національної безпеки і соціальної захищеності населення та стабільність суспільства. А це потребує розробки та постійного оновлення стратегії розвитку трудового потенціалу відповідно до потреб і вимог економіки знань.

Виходячи із загальновідомих наукових положень менеджменту, що визначають потенціал як можливість досягнення певних цілей при максимальному використанні для цього всіх наявних засобів, трудовий потенціал слід розглядати насамперед з позиції спроможності людських

ресурсів забезпечити соціально-економічний розвиток країни, усіх суб'єктів господарювання, активно використовуючи виробничий апарат, професійні знання та накопичений досвід.

Візьмімо до уваги, що трудовий потенціал України протягом багатьох років відзначався високим освітнім, професійно-кваліфікаційним та інтелектуальним рівнем. Однак відсутність чіткої, зрозумілої та збалансованої стратегії соціально-економічного розвитку країни, яка б відповідала принципам індустріалізму та викликам процесу глобалізації, разом із суперечливістю заходів щодо реформування економіки та соціально-трудова відносин вкрай негативно вплинули на якість трудового потенціалу України. Немає потреби доводити, що орієнтованість вітчизняної економіки переважно на традиційні, екстенсивні ресурси зростання без її масштабної структурної модернізації не спонукають ні роботодавців, ні працівників до розвитку своїх якісних характеристик. У результаті сучасна архітектура факторів виробництва поступово втрачає властивості інноваційного відтворення. Для неї характерними є:

– низька продуктивність та інтенсивність праці, погіршення якості робочої сили в провідних галузях економіки, посилення невідповідності техніко-технологічних

Бандур Семен Іванович, доктор економічних наук, професор, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України (Київ).

© Бандур С.І., 2013